

Ambitueus is de handelseditie *Eer tegen eer* van het in 2017 verdedigde proefschrift van Rolf Hage over schaking. Daarmee wordt niet de (gewelddadige) roof van een vrouw door een man bedoeld, maar het wegreizen van een jongeman en een jonge vrouw die geconfronteerd zijn met de weigering van ouders of familie om met een door het paar gewenst huwelijk in te stemmen. Het onderwerp lijkt een detail in de geschiedenis van het huwelijk, maar dat was het niet. Hage baseert zijn studie op 187 gevallen die hij na uitgebreid archiefonderzoek heeft getraceerd. Aannemelijk is dat het werkelijke aantal veel hoger lag. Hage onderzoekt het verband tussen 'eer' en het vertrek van de jongeman en de jonge vrouw uit de ouderlijke en familiale omgeving. Dat eer in de vroegmoderne tijd een belangrijke notie of norm is geweest, is wel bekend. Maar het aantal studies waarin voor de Nederlandse Republiek eer diepgaand is bestudeerd, is niet meer dan een handvol. Hage besteedt terecht veel aandacht aan het bespreken en uitwerken van het begrip eer, daarbij de buitenlandse literatuur royaal gebruikend. Hij maakt onderscheid tussen verschillende vormen van eer, zoals eer als gevoel, norm en vertoog, eer als persoonlijke eer en groepseer (familie, dorp, staat), eer als eerpositie en eer als interactie tussen personen of groepen die in een situatie van erehandel terechtkomen met als doel hun aangetaste eer te herstellen. Hage spreekt zelf over een 'ketting van eernoties die van invloed op el-kaar zijn'. Dit theoretische web van eernoties is niet zonder problemen. De relatie tussen het eergevoel en concretere motieven van een paar om de ouderlijke omgeving te verlaten en van ouders of familie om zich tegen een huwelijk te verzetten is niet eenduidig. Voelde een meisje een door ouders geweigerd huwelijk bijvoorbeeld als eerverlies voor zichzelf en zette dat haar aan tot weglopen of was haar ver-wijzing naar eerverlies een legitimering voor haar handelen? Bij de bestudering van het bronnen- materiaal over de schakingsgevallen trof Hage weinig eenheid in de door de directbetrokkenen genoemde motieven, zoals de onderlinge liefde van een paar of standsverschil dat ouders kopschuw maakte, de door hen afgelegde verklaringen, de argumenten van juristen en de belangen die een rol kunnen hebben gespeeld. Op zoek naar consistentie stelt Hage dat eer het gemeenschappelijke kader was dat een 'regulerende' werking had op alle betrokkenen bij een schaking. Maar het door hem in casussen behandelde bronnenmateriaal ondersteunt deze stelling maar gedeeltelijk. Soms verwezen de hoofdrolspelers van zijn casussen inderdaad naar eer en reputatieverlies om hun actie te verklaren. In andere gevallen voerden zij concretere beweegredenen aan. Eer is in het betoog van Hage menig- maal een door hem toegekend etiket zonder dat de bron aanleiding geeft te concluderen dat eerbesef de betrokkenen dreef. Een dergelijke aanpak mag als werkhypothese zinvol zijn, Hage verheft deze tot historische werkelijkheid. Hij noemt eer 'de belangrijkste factor' achter schaking en stelt dat schaking 'veroorzaakt, gedreven en beheerst werd door de eer van de betrokkenen'. Dat eer als normatief referentiekader in de samenleving geworteld was en dat op grond daarvan eerbesef bij schaking een rol kon spelen, heeft Hage overtuigend uiteengezet. Maar hij zet de werking van eer zwaarder aan dan een complex en ondoorzichtig sociaal én persoonlijk verschijnsel als schaking toelaat. Als Hage een grotere diffuusheid van het begrip eer had aanvaard - zoals in de door hem genoemde literatuur veelal gebruikelijk - en had betoogd dat eer als moreel beginsel invloed op denken, motieven en gedrag van mensen uitoefende, door hem gedemonstreerd aan het voorbeeld schaking, had de tekst minder problemen dan nu opgeleverd.

Een tweede opmerking betreft het tamelijk massieve en statische karakter van het door Hage toegepaste concept eer. Inzicht in differentiatie in geografische ruimte, sociale groep en tijd wordt niet geboden. Zijn bronnen lieten die verfijning blijkbaar niet toe. Hoewel het heel goed mogelijk is dat noties rond eer een

'taai' leven hadden, zoals Hage het noemt, is zijn conclusie dat meer dan twee eeuwen, tussen 1580 en 1795, van continuïteit sprake was toch onbevredigend. Bleef bijvoorbeeld de grotere acceptatie in de laatste decennia van de achttiende eeuw van individuele emotie en individuele partnerkeuze zonder effect op de inhoud van het begrip eer? Het is begrijpelijk dat Hage vasthoudt aan de door hem ervaren teneur van zijn omvangrijke archiefmateriaal en die niet inruilt voor de magerder onderbouwde alternatieve suggesties van andere historici onder wie ondergetekende. Onderzoek naar de betekenis van eer in de eeuw vanaf bijvoorbeeld 1750 lijkt mij daarom wenselijk. In het algemeen verdient dit boek bestudering door historici, zowel vanwege de betekenis van eerbesef in de vroegmoderne tijd als ook om de operationele waarde van het soms moeilijk grijpbare begrip eer te vergroten. Hage heeft daartoe met dit boek een grote stap gezet.

Donald Haks